

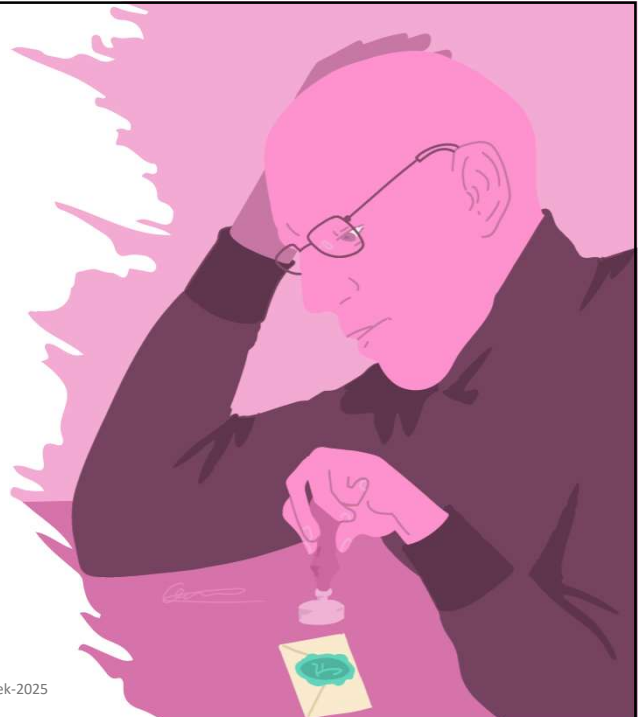
Foucault

Taal en macht

Juli 2025_3

Petra Bolhuis
Maieutiek.nl

Maieutiek-2025

1

De actualisering van wat Foucault analyseert

- De tekst en dus de indeling die Foucault hier als onderwerp uiteenzet stamt uit 1970.
- In de jaren daarvoor schreef hij 'De woorden en de dingen'. Daarnaast schreef hij over de waanzin, de zorg en de gevangenis. In zijn ogen allemaal vormen van macht die niet alleen en zelfs niet perse tot doel hebben mensen onder de macht van de staat of instituties te brengen. Deze vormen van opsluiting en uitsluiting blijken bij nadere beschouwing ook allemaal vormen die mensen creëren om hun wereld in te delen opdat zij in de orde kunnen overleven. De orde sluit altijd in en uit en produceert ondertussen mensen in categorieën die daar zelf maar zeer ten dele macht over hebben.

Maieutiek-2025

2

2

De zeven vinkjes en de toeslagenaffaire

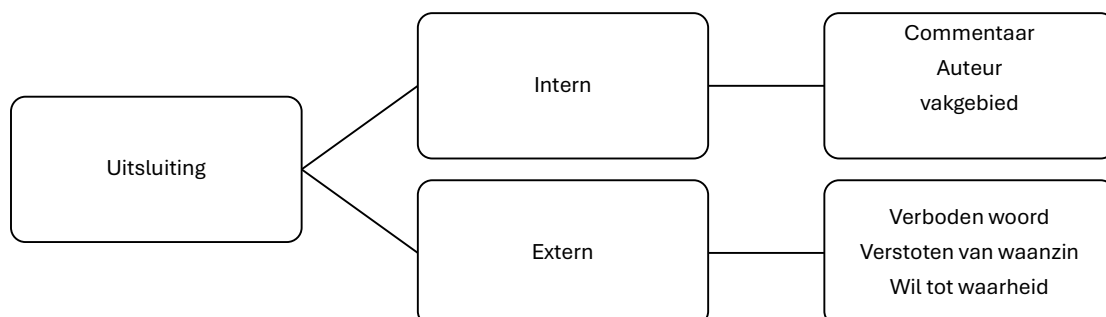
- De toeslagen affaire laat zien hoe mensen lijden onder de uitwassen van de behoefte tot orde die de samenleving heeft.
- Termen als 'De zeven vinkjes' of 'de boomers' laten zien dat niemand daarover gaat en dat er altijd haken en ogen zitten aan een indeling. Maar mensen (en wellicht ook dieren) willen indelingen omdat de homeostase zonder dat niet bestaat.
- De orde is er niet, wij maken haar.
- I.t.t. bij Habermas is er geen machtsvrije ruimte bij Foucault. Macht is er altijd en het produceert ons als subjecten en ook als identiteiten. Alles waarmee je jezelf kan aanduiden heeft rafelranden en een grijs gebied en toch gebruik je het om jezelf te beschrijven aan anderen. Het soort vragen dat over jou zelf mag worden gesteld is ook deel van een indeling: rede of onrede, wie mag dit vragen enz. Laten we kijken hoe de indeling werkt.

Maieutiek-2025

3

3

Uitsluiting

Maieutiek-2025

4

4

Uitleg interne uitsluiting

- Intern is het ordenen en structureren van het spreken van binnenuit. Dat alles heeft dus als doel dat het spreken minder onvoorspelbaar wordt en disruptief.
- Auteurs dienen als een constante, waar dat niet gebeurt is chaos en verwarring het gevolg. Denk aan Jozef van der Berg: van Poppenspeler tot Russisch orthodoxe kluizenaar, of Leon de Winter van psychologische romans tot schrijver met een politieke conservatieve en anti-islamitische boodschap. En in de filosofie kennen we Heidegger die van een inspirerende vernieuwer van het (academische) denken veranderde in een aanhanger van het nazisme.

Het gevolg is dat je als lezer en luisteraar niet meer weet wat satirisch is of een overtuiging. Iemand die dat zelf ook inzet om verwarring te zaaien is Thierry Baudet. Als zijn uitspraken of gedrag teveel weerstand oproepen is het altijd ironisch bedoeld geweest en heeft de criticus 'gewoon geen gevoel voor humor'. Maar als niemand commentaar heeft dan heeft zijn waarheid weer meer speelruimte opgeëist. Dáár ligt het gevaar van ontketende spraak en taal.

Het commentaar en de vakgroep

Maar ook het commentaar heeft zich aan (ongeschreven) regels te houden. Als die orde verval, en daar zien we nu voorbeelden van, ontstaat er verwarring.

Bijvoorbeeld: er is verwarring m.b.t. academische- of culturele vrijheid. Het commentaar op de wetenschap raakt gericht op het eens of oneens zijn met haar standpunten en de ruimte die ze mag innemen gaat afhangen van instemming. De orde was dat de kwaliteit van het onderzoek doorslaggevend was om te mogen spreken. In die verwarring raakt taal ontremd.

Datzelfde geldt voor het vakgebied. Disruptie vindt plaats wanneer onderzoek of publiek spreken de grenzen van disciplines overschrijdt of wanneer er interdisciplinair gewerkt wordt. En ook wanneer zuiver wetenschappelijk onderzoek overgaat in implementatie in de wereld. Doel en middel raken verstrikt en de taal van de politiek loopt over in de taal van research.

Externe uitsluiting

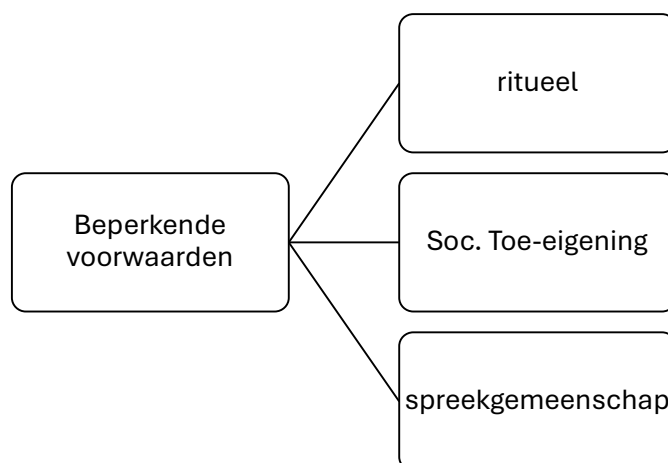
- Wat en waarover en op welke wijze gesproken mag worden is de andere component van orde. En i.t.t. tot bij voorbeeld Harari ziet Foucault geen tegenstelling tussen orde en waarheid. Waarheid is altijd binnen een orde en de orde dient de waarheid en sluit bepaalde waarheid uit. Andere voorbeelden zijn:
 - De dwang tot een vorm die als rede wordt opgevat en een andere vorm die als buiten de rede wordt opgevat. Dit komt voor in 'De geschiedenis van de waanzin'.
 - De wil tot waarheid die de vorm heeft van de wil tot macht zoals Nietzsche die beschrijft. Foucault maakt duidelijk dat bepaalde ideeën, die als waar gezien werden, nu niet meer waar zijn. Dat werkt hij uit in 'De woorden en de dingen'.

Maieutiek-2025

7

7

Beperkende voorwaarden

Maieutiek-2025

8

8

Wie, wat en waar

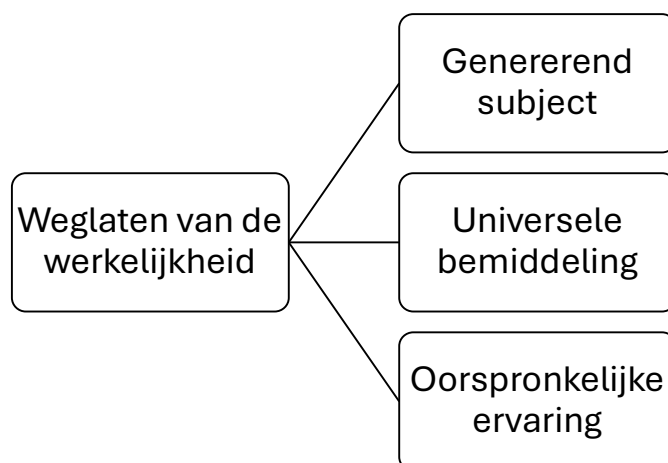
- Taal produceert subjecten maar een deel van de macht om de taal te ordenen en haar in te nemen in haar ongebreidelde macht wordt gemaakt door mensen:
- 'Ik verklaar u man en vrouw' of 'ik verklaar u de oorlog' dat soort machtige taal dat geldt niet altijd, dat zou teveel zijn.
- Wil je gehoord worden dan hoor je ook tot een groep die zich houdt aan de regels. De opkomst van soevereinen, maar ook talkshows brengen deze orde in de war.
- Opvoeding en onderwijs waren lange tijd deel van de orde, maar ook die orde wankelt. Daar spelen ook gezag, tradities en rituelen een rol bij. Als iedereen afstudeert en een bul krijgt verliest dat gebaar zijn waarde in de beperkingen van het spreken. De vraag is: is dat emancipatie of teloorgang?

Maieutiek-2025

9

9

Weglaten van de werkelijkheid

Maieutiek-2025

10

10

Hermeneutiek kritiek

- Foucault verzet zich tegen de hermeneutiek van zijn tijd die als uitgangspunt heeft dat er een werkelijkheid is die zich toont aan het subject en dan al dan niet correct wordt weergegeven in de menselijke representatie. Het centraal stellen van het waarnemend subject stoort Foucault.
- De werkelijkheid van Foucault wordt bepaald door menselijk spreken en handelen. Ook wat het subject is! Daarom ook is taal zo gevaarlijk dat het tot orde gebracht moet worden.
- Foucault wil geen wanorde, hij wil zicht op de orde laten ontstaan. Hij zegt: 'Ik ben geen profeet. Mijn taak is het maken van ramen waar ooit muren stonden.' (in *Le philosophe masqué* (1980))

Maieutiek-2025

11

11

De orde die Foucault niet wil

- Foucault heeft last van de orde die er te goed in slaagt het spreken te temmen, zoals religie. Immers daar heeft taal niet meer de ruimte om levend de homeostase te maken die wij mensen aan taal ontlelen. Dogma's en taboes maken de levende taal dood en dan komen mensen vast te zitten in een wereld die niet kan leiden tot homeostase. Kleding en voedselvoorschriften waren zinnig, maar zijn dat niet allemaal meer. Maar ze moeten nu toch, zelfs als ze schadelijk zijn voor de homeostase.
- De ervaring die woordloos kan zijn en een enorme impact kan hebben op het leven kan geen uitgangspunt worden omdat daarmee iets van buiten de tijd in de tijd wordt geplaatst en zo raakt dat wat woordloos is gevangen in taal. (Jaspers chiffre/ciphers)

Maieutiek-2025

12

12